

*Samen de transitie van
het landelijk gebied*

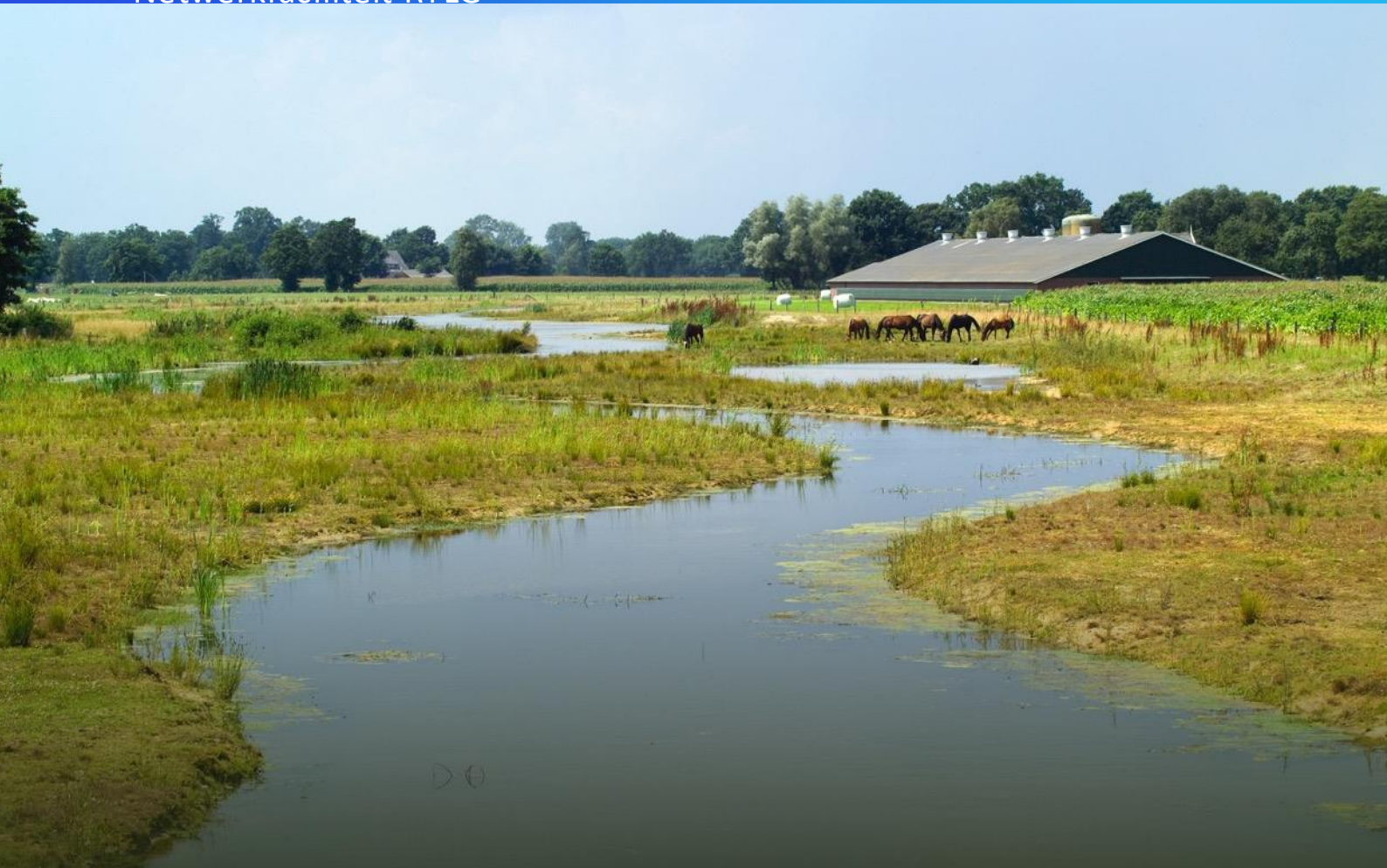
Wandelend Wijs in de Gelderse Poort

Impressies van de inspiratiewandeling doorontwikkeling landelijk gebied op 4 juli 2025 door de Stadswaard en de Ooijpolder bij Nijmegen. Een initiatief van 'Dieper Wortelen' van RTLG.

Focus dit keer: herstel van biodiversiteit.

Inhoudsopgave

1.	Introductie	4
2.	Samen kijken, luisteren en reflecteren	5
3.	Wilde natuur en boerennatuur	5
4.	Snapshots van de wandeling en vrije bijdragen	6
6.	Rewilding voor beginners – vijftien aanbevelingen van Wouter Helmer	7
7.	Collectief beheer van dijken.....	9
8.	Agrarisch natuurbeheer	10
9.	Biomimicry, de natuur als inspiratiebron – pop-up college van Gert-Jan Hospers.....	12
10.	Rode draden in het reflectiegesprek	12
11.	Lessen uit Ruimte voor de Rivier	13
12.	Tot slot een parabel.....	14

Wandelend Wijs in de Gelderse Poort

De tekst en sommige foto's van deze impressies zijn van Pieter van Ree; andere foto's zijn van Olga van Kalles. De vrije bijdragen zijn van Wouter Helmer, Tiny Wigmans en Gert-Jan Hospers.

Wandelend Wijs in de Gelderse Poort

1. Introductie

Wandelend Wijs

Dieper Wortelen staat voor meer en beter gesprek tussen mensen die werken aan een vitaal platteland. Vanuit het Team Toekomstgesprek van RTLG proberen we dialogisch werken te stimuleren: het inzetten op betekenisvolle gesprekken waarbij mensen naar elkaar luisteren en het verlangen naar de toekomst wordt wakker geschud. Dwars door bestuurslagen heen zoeken we naar verbinding tussen beleid en praktijk, tussen bovenstroom en onderstroom. *Wandelend Wijs* is een reeks van inspiratiewandelingen door het zich ontwikkelend platteland. Vrije ruimte om met praktijkmensen en professionals te leren van het landschap en van elkaar. Samen op zoek naar sporen van vernieuwing en luisteren naar verhalen over wat mensen beweegt of wat beweging juist in de weg staat. We wandelen in een klein gezelschap van bestuurders en professionals van gemeenten, waterschappen, provincies of ministeries. Natuurlijk met praktijkmensen en collega's uit de streek.

2. Samen kijken, luisteren en reflecteren

Elke wandeling wordt afgerond met een gezamenlijke wrap up om alles wat we hebben meegemaakt en opgehaald bij elkaar te leggen. We kijken door de ogen van de inleiders, maar uiteraard ook met ieders eigen bril en rugzak met ervaringen. De optelsom bestaat uit gezamenlijke inzichten; soms groot, vaak klein maar wel betekenisvol. Uitgangsvragen voor de hele reeks van inspiratie-wandelingen:

1. Waar zien we balans of onbalans in het landschap en wat ervaren we als hoopvolle sporen van vernieuwing?
2. Wat beweegt de mensen die we vandaag hebben ontmoet in de Gelderse Poort of wat staat beweging juist in de weg?
3. Welke lessen neem je als deelnemer aan deze wandeling mee naar je eigen praktijk?

3. Wilde natuur en boerennatuur

De tweede Wandelend Wijs vond plaats op vrijdag 4 juli 2025 in de Stadswaard bij Nijmegen en de Ooijpolder (gemeente Berg en Dal). Met een gezelschap van 12 wandelaars van het ministerie, provincies, gemeenten, universiteiten en uiteraard ook praktijkmensen uit de streek hebben we gewandeld door een verwilderend uiterwaardenlandschap, op een collectief beheerde dijk en over klompenpaden dwars door het boerenland. Alles bij elkaar ruim 8 kilometer op een warme zomerochtend. Rode draad was herstel van biodiversiteit: zowel buitendijks als binnendijks wordt daar al jarenlang op ingezet door de mensen van ARK Rewilding, Via Natura en De Ploegdriever. In nauwe samenwerking met waterbeheerders, delfstoffenwinners en boeren uit de streek. En met resultaat: het merendeel van de soorten in dit gebied – planten, insecten, vogels, zoogdieren – is hier de laatste decennia fors in aantal toegenomen.

ARK Rewilding en Via Natura als wegwijzers

We organiseren deze wandeling vanuit RTLГ (Team Dieper Wortelen, Olga van Kalles & Pieter van Ree) samen met Wouter Helmer en Tiny Wigman als wegwijzers. Wouter is ecooloog en één van de oprichters van ARK en Rewilding Europe. Deze organisaties werken aan uitgestrekte, robuuste en dynamische natuurgebieden waar natuurlijke processen hun gang kunnen gaan en tegelijkertijd een bijdrage leveren aan het oplossen van sociaaleconomische vraagstukken rond bijvoorbeeld hoogwaterbeheer, drinkwaterwinning en klimaatadaptatie. Rewilding heet dat. Na zijn terugtreden als directeur adviseert Helmer wereldwijd over ‘nature based solutions’. Ook Tiny is ecooloog, maar zij werkt primair lokaal. De ambitie van Via Natura is om samen met bewoners en uitvoerende organisaties de kwaliteit van het landschap te verbeteren en het boerenland toegankelijk en ervaarbaar te maken. De Ooijpolder is sinds 2009 voorbeeldgebied landschapsontwikkeling, met o.a. langjarige contracten voor agrarisch natuurbeheer.

Vaste gasten

Een vaste gast tijdens Wandelend Wijs is Gert-Jan Hospers. Hij is hoogleraar geografie in Nijmegen en Münster en heeft van wandelwetenschap zijn vak gemaakt. Op basis van de gezamenlijke inzichten probeert hij elke wandeling te vangen in een column (dit keer over de helende werking van natuur: “*De natuur als therapeut*”). Hospers verzorgt al wandelend ook pop-up colleges. Michael van Buuren van de WUR deelde onderweg zijn ervaringen met Ruimte-voor-de-Rivierprojecten – zoals hier rondom Nijmegen – en de uitrol van Plan Ooievaar.

4. Snapshots van de wandeling en vrije bijdragen

Een snapshot is een foto die spontaan wordt genomen. Het is de bedoeling om een vluchtig moment te pakken, niet om een artistiek of journalistiek statement te maken. In deze impressies proberen we ontmoetingen of gesprekken te vatten in zo’n momentopname, in woorden en taal. Daaraan koppelen we het Nederlandse woord “snappen”: proberen te begrijpen wat we zien of horen. Daarnaast is een aantal kadertjes toegevoegd met bijdragen van Wouter Helmer, Tiny Wigman en Gert-Jan Hospers.

Wilde natuur naast de stad

Letterlijk om de hoek bij de Waalbrug in Nijmegen ligt de Stadswaard, een uiterwaard die onderdeel is van Natura2000-gebied ‘De Gelderse Poort’. Sinds 2005 wordt de Stadswaard beheerd door Staatsbosbeheer. Of beter gezegd: de natuur mag er haar eigen gang gaan. “In 20 jaar is er veel veranderd”, legt Helmer uit, “vroeger was het allemaal raaigras, maïs en prikkeldraad; nu barst het van de wilde plantensoorten en grazen er Gallowayrunderen en Konikpaarden. Verderop zitten zelfs bevers”. De Stadswaard wordt ook volop door stadsmensen gebruikt. Zo ’s morgensvroeg komen we veel hardlopers tegen. Maar ’s middags wordt het Waalstrand drukbezocht door studenten en ’s avonds worden er vaak feestjes gebouwd. De paarden lijken zich daar niet meer aan te storen. De Stadswaard krijgt inmiddels ook veel aandacht van buitenlandse gasten. Nadat Nijmegen in 2018 werd uitgeroepen tot “European Green Capital” is de stad een erkende *green destination* geworden en zelfs een *must see* in de Lonely Planet-reisgidsen. De *green vibe* is een prominent onderdeel van de citymarketing van Nijmegen.

Over natuurdoeltypen en nieuwe natuur

De filosofie van ARK is om natuurdoelen te verbinden met economische of maatschappelijke ontwikkelingen. Zoals met zand en grindwinning in de uiterwaarden of met het ruimte geven aan rivieren. Verandering van het landschap is vaak ook een kans voor ecologie. De belangrijkste les die Wouter Helmer meegeeft is: “Blijf op je handen zitten, de natuur kan zich meestal prima zelf organiseren en aanpassen aan veranderende omstandigheden, dat gaat al miljarden jaren zo.” Dan praten we over natuurdoeltypen. Dat is een combinatie van abiotische en biotische kenmerken van een gebied, soms vertaald als “wensnatuur”. Natuurdoeltypen spelen een belangrijke rol in het stikstofdossier: hoeveel depositie kan de wensnatuur aan?. Helmer en Wigman hebben – net als de organisator van deze Wandelend Wijs – gestudeerd bij Victor Westhoff, een befaamde botanicus uit Nijmegen. Hij legde in de jaren zeventig de basis voor het denken in natuurdoeltypen. Zijn gedachtengoed wordt vaak streng uitgelegd. “Te streng”, meent Wouter, “het is in de geest van Westhoff om ruimte te geven aan spontane ontwikkeling, ook in onze half-natuurlijke landschappen zoals de uiterwaarden.” Het behoud van soorten in het cultuurlandschap vraagt goed beheer, zeker, maar uiteindelijk geloofde ook professor Westhoff niet in de maakbaarheid van natuur.

6. Rewilding voor beginners – vijftien aanbevelingen van Wouter Helmer

1) Ecosysteem-begrip

- Aandacht vragen voor en (re)activeren van gebiedseigen sleutelprocessen en sleutelsoorten
- ‘Verwildering’ op gang brengen zonder einddoel (vermijd het woord ‘wildernis’)

2) Maatschappelijke relevantie

- Voor welke maatschappelijke opgaven is wildere natuur bondgenoot/deel van oplossing
- Bruggen bouwen, vertalen van ecologische benadering in taal van andere sectoren
- Daarmee ook geld uit andere sectoren mobiliseren voor natuurontwikkeling
- (Dit is met name wat rewilding als extra dimensie toevoegt aan traditionele natuurbescherming)

3) Sociale inbedding

- Lokale bevolking: luisteren naar wensen en behoeften, betrekken bij pilots
- Openstelling gebieden, excursies, lezingen
- Kinderprogramma's
- Maatschappelijke sleutelfiguren vaders/moeders van succes maken (openingen, herintroducties)
- Wetenschappers laten monitoren (maar niet laten voorspellen)
- Creëren van lokaal inkomen, banen door ondersteuning gerelateerde ondernemingen

4) Visie en praktijk

- Heldere visie op – voor rewilding – relevant maatschappelijk vraagstuk
- Zo snel mogelijk starten met testen visie in praktijk (mag op kleine schaal)
- Wees ‘veerboot’ tussen visie en ecologische, sociale & economische praktijk, van elkaar leren
- Gebruik maken van historisch gegroeide ‘genius of the place’; rewilding als nieuwe laag toevoegen
- Transparant over praktijkresultaten. Samen leren van fouten en successen
- Internationale kennisuitwisseling (interesse van ‘ver’) draagt bij aan lokale trots

5) Communiceren in beelden

- Kracht van symboolsoorten benutten
- Verklarende illustraties sleutelprocessen en – soorten, beelden van mens en natuur
- Vermijd lange teksten (worden slechts door heel kleine groep gelezen)

6) Ego-mijdend gedrag

- Als een project faalt is het jouw probleem
- Als een project slaagt, laat anderen ermee pronken
- Succesvolle pilotprojecten overdragen aan reguliere beheer-organisaties (mijd concurrentie)

7) Continue alertheid

- "Als het toeval langskomt moet je thuis zijn"
- Maar ook voorbereid zijn op 'rampen', die urgentie van rewilding versterken
- Samenleving, klimaat, natuur verandert: oplossingen van vandaag anders dan gisteren of morgen

8) Niet vragen, maar aanbieden

- Plaats jezelf niet in een afhankelijke, vragende rol; dit versterkt je onderhandelingspositie
- Waar mogelijk inzetten van 'verdubbelaar', uitlokken van cofinanciering

9) Risico's nemen en spreiden

- Overweeg een commercieel adviesbureau 'onder' de NGO, ook als extra inkomstenbron
- Winst uit onderneming ten bate van NGO, eventueel faillissement niet ten koste van NGO

10) Pionieren = organisaties klein houden

- Teamspelers moeten elkaar kunnen vervangen = maximaal 15-20 personen
- Indien groter -> afsplitsen in netwerk
- Maximale variatie in team (geslacht, leeftijd, culturele achtergrond), als 'sociale kudde'

11) Opleiding toekomstige rewilders

- Door in natuur-opleidingen meer ondernemerschap en communicatieve vaardigheden in te bouwen
- Door in andere opleidingen (bijv. bedrijfskunde, gezondheid) rewilding-principes te doceren

12) Alternatieven paraat hebben

- Zorg dat je niet voor één gat te vangen bent (parallele projecten/strategieën/leveranciers)
- Met mogelijkheid om die zelfs tegen elkaar uit te spelen om vaart te maken

13) Laat, waar mogelijk, de natuur het werk doen

- Gebruik maken van principe co-evolutie; natuur heeft 'staat van dienst' (miljarden jaren)
- Bedenk bij elk natuurdoel: hoe zou de natuur het zelf doen?
- Als je toch iets moet doen (bv. herintroductie sleutelsoort) is het om daarna minder in te spannen
- Kosteneffectief: natuurlijke sleutelprocessen werken zonder subsidies

14) Er is ruimte

- In marginale rurale gebieden in Europa bijna 1 miljoen hectare/jaar
- Zelfs in meest vruchtbare gebieden 30-40% van oppervlak bij omschakeling vlees->plantaardig
- Maar het kan al beginnen op je balkon of tuin

15) Er is hoop

- Door oplossingsgerichte aanpak
- Door creëren van (lokale) werkgelegenheid, diversificatie van (lokaal) inkomen

7. Collectief beheer van dijken

De dijken zijn prachtige lintvormige ecologische verbindingzones en een reservoir voor biodiversiteit. Eén van de opvolgers van Westhoff – professor Hans de Kroon – doet onderzoek naar de ontwikkeling van plantengroei en insectenfauna in de Ooijpolder. Hij constateert dat het met sprongen vooruit gaat. “De dijken worden beheerd door een collectief van vrijwilligers en professionals”, legt Tiny Wigman uit. Het waterschap is opdrachtgever, loonwerkers doen het grove werk en de mensen van de Ploegdriever het handwerk. Zoals het verwijderen van Jacobskruiskruid, want dat is giftig en wil je niet in het hooi voor de beesten hebben. Ecologen kunnen met deze vorm van collectief beheer maatwerk leveren: rekening houden met specifieke soorten en bijvoorbeeld de timing in het maaien optimaliseren. In de Ooij zitten zowel de kennis als de handjes in de streek. Dat trekt ook veel boeren over de streep, bijvoorbeeld bij agrarisch natuurbeheer op hun land. Interessant is de pilot met productief kruidenrijk grasland (zie kadertekstje verderop).

Maak zelf je toekomst

Eén van die boeren ontmoeten we aan het hek bij een weiland. Zijn bedrijf ligt pal naast natuurgebied De Oude Waal en heeft uitzicht op de skyline van Nijmegen. Johan Poelen heeft een t-shirt aan met de opdruk “change your future”. Dat had zijn vrouw vanochtend voor hem klaar gelegd, zegt hij. Johan is melkveehouder met 170 beesten en zijn vrouw runt sinds 2019 een koffiehuis in wat ooit de hooimijt was. “We hebben veel heggen geplant”, vertelt Poelen “knip- en scheerheggen om precies te zijn en die doen het redelijk want er komen veel insecten op af”. Maar er is nog genoeg te winnen, vindt hij: “We moeten van goed naar beter”. Voor het agrarisch gebruik is het belangrijk om vroeg te maaien, maar dat is niet per se gunstig voor bepaalde soorten. Samen met de ecologen van de universiteit zoekt hij naar een passend midden: “De Ooijpolder is immers een living lab”.

8. Agrarisch natuurbeheer

Belangrijk is dat partijen via een Landschapsfonds langjarige beheerscontracten (30 jaar!) met boeren hebben kunnen afsluiten. Via Natura speelt daarin een bemiddelende rol: boeren praten doorgaans liever met mensen uit de eigen streek en Tiny Wigman kleurt als het nodig is buiten de lijntjes. Voor Johan Poelen was doorslaggevend dat de gemeente bij de planvorming voor de polder geen bestemmingswijziging heeft doorgevoerd: landbouwgrond bleef landbouwgrond en behoudt zijn economische waarde.

Productief kruidenrijk grasland – een pilot van Via Natura

Doorgaan met productief kruidenrijk grasland in het melkveebedrijf. Dat is wat alle deelnemers aan de pilot willen na de afgelopen twee jaar. Ook sluiten er nog enkele nieuwe melkveehouders aan.

Dit is mogelijk in het kader van een nieuw Europees project o.l.v. Hans de Kroon van de Radboud Universiteit. En dat is goed nieuws, want het biedt nog 2 jaar van samen leren in veldbijeenkomsten, in combinatie met gedegen begeleiding vanuit het Louis Bolk Instituut. Naast het monitoren van een aantal productieve kruidenrijke graslanden, worden in het kader van dit project ook extensief beheerde typen grasland gemonitord op flora en insecten. Denk bijvoorbeeld aan de graslanden van natuurorganisaties en de vegetaties op de dijk. Al die gradaties zijn aanwezig in het gebied en vullen elkaar aan als biotoop.

Dit voorjaar kwam de groep bijeen op een bedrijf in Groesbeek. Melkveehouder William Nillissen vertelt: “We hebben 60% blijvend grasland en de rest gaat in de rotatie mee. Dat is allemaal kruidenrijk grasland. Smalle weegbree doet het goed in alle percelen. Ik heb het idee dat rollen, als de klaver er al op staat, niet goed is. Gras kan veel meer hebben. Mijn idee is nu om snel achter het zaaien aan te rollen, voordat er regen is. Hier in Groesbeek is rollen nodig omdat er telkens weer stenen omhoog komen bij bodembewerking.”

Ook andere deelnemers zijn enthousiast en zien dat kruidenrijke grasland een mooie toevoeging is aan hun bedrijfsvoering. “Als je je grond goed wilt verzorgen en organische stof wilt behouden, moet je niet teveel knollen in je bouwplan hebben. Wij gaan door met grasklaver en met graskruiden. Mijn zoon heeft meer met graskruiden.” Natuurlijk zijn er ook hobbels. Zo heeft de kropaar (een grassoort) zich sterk uitgebreid in een van de percelen. Positief is dat-ie goed tegen droogte kan, maar melkkoeien zijn er niet zo gek op als er veel van in het voer zit. Teveel stikstof of op verkeerde momenten maaien kan de kruidengroei sterk terugzetten. Het beheer van kruidenrijk gras vraagt duidelijk om vakmanschap.

Rewilding children

Het rafelrandje van de polder is ook het rafelrandje van de stad. Daar vinden we onder meer “Het land van Ooij”, de zelfbenoemde groene huiskamer aan de rand van Nijmegen. Mensen met verschillende culturele achtergronden onderhouden daar een grote moestuin en er worden activiteiten georganiseerd waarbij diversiteit, duurzaamheid en ontmoeting centraal staan. Ook “Struin” heeft hier een uitvalsbasis. Struin is een centrum voor natuurpedagogiek voor kinderen van 2 tot 12 jaar. Sinds 2007 organiseren Matthijs de Gruijter en zijn team onder meer buitenschoolse opvang in de natuur. De kids worden met bakfietsen opgehaald van school in Nijmegen en struinen door de polder en andere natuurgebieden. Weer of geen weer. Oprichter Matthijs vatte het ooit kernachtig samen: “Wij zijn van rewilding children”. Door met de natuur te leven ga je haar beter begrijpen. Het helpt als je daar jong mee begint.

9. Biomimicry, de natuur als inspiratiebron – pop-up college van Gert-Jan Hospers

Bios = leven, mimesis = nabootsen. Het leven nabootsen, dat is biomimicry. Of beter: de natuur als inspiratiebron. Door de evolutie heen is 3,8 miljard jaar ervaring opgedaan in natuurontwikkeling. De natuur is dus een ervaren ingenieur. Soms lopen evolutionaire paden dood, maar vaak blijkt een zijweg ineens succesvol. Hoe lost de natuur problemen op? Daar kunnen we van leren. Er zijn drie vormen van biomimicry:

- Vorm, bijvoorbeeld de vleugels van een vogel
- Proces, bijvoorbeeld fotosynthese bij planten
- Systeem, bijvoorbeeld kringlopen in een bos

Er zijn allerlei boeiende voorbeelden van biomimicry. Vorm-gerelateerde biomimicry: de kop van hogesnelheidstreinen is gemaakt naar voorbeeld van de snavel van ijsvogel. En het vuilafstotende effect van Lotusan-verf is ontleend aan de lotusbloem. Proces-gerelateerde biomimicry: denk aan groene daken met mossen die water vasthouden en zorgen voor verkoeling. Of aan regenwormen die de bodem verbeteren. Systeem-gerelateerde biomimicry: circulaire economie is het biologische principe dat afval van de één, grondstof voor de ander is. Dat zien we overal in de natuur. Maar ook cyclisch denken komt uit de natuur: groei is niet oneindig, krimp hoort erbij. En dat geldt ook voor populaties of een leefgebied. Interessant is verder het idee van zelfsturing en de kracht van de zwerm. Beide biomimicry-concepten kennen sociologische toepassingen, zoals in de veranderkunde.

Bioloog Janine Benyus heeft een interessant boek over het onderwerp geschreven: “Biomimicry, Innovation inspired by nature” (1997).

10. Rode draden in het reflectiegesprek

Op het dakterras van Natuur- en Cultuurmuseum De Bastei aan de Waal in Nijmegen hebben we na afloop een boeiend reflectiegesprek. Een paar gezamenlijke inzichten:

Never waste a good crisis

Dat is een bekende uitspraak van Winston Churchill. Zonder de Tweede Wereldoorlog zouden de Verenigde Naties er als instituut nooit gekomen zijn, aldus de Britse staatsman. De hoge waters in 1995 gaven ineens enorme urgentie aan rivierverruiming en Plan Ooievaar dat zo’n 10 jaar eerder was opgesteld kreeg ineens vleugels. De veiligheid van het riviersysteem combineren met ecologie en economie, dat was in 1986 een prijswinnend idee dat we vandaag in de Stadswaard in optima forma hebben gezien. Ook het landbouwbeleid na 2010 was is feite zo’n crisis, stelt één van de deelnemers, het noodzaakte de natuurontwikkelaars om het écht over een andere boeg te gooien. Zou het ruimte geven aan defensie zo’n versnelling aan de transitie van het landelijk gebied kunnen geven? Of het verdwijnen van insecten die beslist nodig zijn voor bestuiving in fruitteelt en akkerbouw?

11. Lessen uit Ruimte voor de Rivier

Michael van Buuren van de WUR is de afgelopen decennia vanuit RWS, DLG en later de WUR nauw betrokken geweest bij allerlei ruimte-voor-de-rivier trajecten. Hij geeft ons een aantal lessen mee die hij ook vandaag in de Ooijpolder weer heeft gezien:

- Wees allereerst uitvoeringsgericht.
- Zoeken naar “het beste” (bijvoorbeeld via steeds gedetailleerder vervolgonderzoek) moet niet de vijand zijn van “het goede”. Om te kunnen doen weten we meestal meer dan genoeg. .
- Het Rijk (of meer in het algemeen: de overheid) is de baas en geeft kaders. Maar ze moet alle ruimte geven aan de streek voor praktische oplossingen en initiatieven. Bijvoorbeeld via zo iets als het omwisselbesluit zoals we dat kennen uit RvdR
- Hanteer meervoudige doelstellingen: rivierverruiming én economische & ecologische winst (RvdR). Of in de transitie landelijk gebied: toekomst voor de landbouwonternemers binnen en buiten de agrarische productie én voor de natuur.
- Ruimtelijke ordening en denken vanuit ruimtelijke kwaliteit kunnen helpend zijn, maar zonder deze ook te koppelen aan bestemmen en vooral realiseren, is ordenen de dood in de pot.
- Grondbeleid en grondposities zijn essentieel. Boeren en andere grondeigenaren schrikken van het fenomeen “afwaarderen”. Heb het over “herwaarderen” en ga zo nodig compenseren.

Mensen bewegen de transitie

Wat we vandaag in de Gelderse Poort hebben gezien is een combinatie van rewilding en agrarisch natuurbeheer die omarmd wordt door boeren, burgers en buitenlui. “De zaadjes moeten op veel meer plekken in de grond zitten”, meent een gesprekspartner, “maar waarom schiet het daar dan nog maar zelden wortel?”. De factor mensen is belangrijk, vinden we. Zij zijn de brug tussen de systeemwereld en de leefwereld. Mensen besluiten om te bewegen: om anders te gaan boeren of anders naar de natuur te willen kijken. Je hebt mensen uit de streek nodig die er jarenlang de schouders onder willen zetten en langzaam maar zeker vertrouwen gaan opbouwen.

Het beste is vaak vijand van het goede

Bruggen bouwen met vertrouwen, dat is een belangrijke les van vandaag. Niet werken naar een natuurdoeltype met precies de voorgeschreven rode lijstsoorten, maar er op vertrouwen dat de natuur zelf een goed evenwicht gaat vinden. “Het beste is vaak de vijand van het goede”, stelt iemand, “We blijven te vaak hangen in plannenmakerij, van hoe het eigenlijk zou moeten”. En dat leidt af van hoe het vandaag al kan. “Organiseer veerbootjes tussen visie en praktijk”, dat is één van de vijftien aanbevelingen van *rewilding voor beginners*. Gebiedsontwikkeling is maatwerk: daag de streek uit en schrijf als overheid niet voor hoe het precies moet. Geef (experimenteer)ruimte, vertrouw op de creativiteit en laat je niet weerhouden door allerlei regeltjes. Speel in op kansen: “Als het toeval langs komt, moet je wel thuis zijn!”.

Vlindertjes in de buik

“We stellen te weinig verliefdheidsvragen”, is een inzicht van één van de deelnemers, “waar zit de trots op projecten, waar zitten de vlindertjes de buik van praktijkmensen?”. Bestuurders en beleidsmakers moeten vaker op de handen gaan zitten, stil zijn en luisteren of kijken naar wat mensen beweegt. Het begint met mensen met een missie, zoals Johan Poelen, William Nillesen en Tiny Wigman. Of de bezieling van de mensen van ARK Rewilding, de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap of Het Land van Ooij die we vandaag hebben ontmoet. Doeners die het vooraf ook niet allemaal precies weten, maar wel samen een duurzame kant opgaan en laten zien dat het wél kan. “Die verliefdheid werkt aanstekelijk, daar moet je als overheid dienstbaar aan willen zijn.”

De blinde mannen en de olifant

Langetermijndenken in een wereld die wordt geregeerd door kortetermijnbelangen, dat is niet zo makkelijk. Juist de combinatie van kleine verhalen (de praktijk van vandaag) en grootse vergezichten (een aantrekkelijke toekomstvisie) beweegt mensen. Top led, bottom fed. In sommige streken lukt dat al heel aardig. Maar een serieuze nationale visie op de toekomst van het landelijk gebied – op landbouw, natuur en sociologie – wordt vaak gemist. Hospers legt de parabel van de blinde mannen en de olifant op tafel (zie onderstaande kadertekst): we kijken allemaal vanuit verschillende invalshoeken naar de uitdagingen van een gebied en vergeten naar het totaal te kijken. Pas als je samen gaat uitwisselen, zie je de olifant pas.

12. Tot slot een parabel

De blinde mannen en de olifant is een Indiase parabel die door de Amerikaanse dichter John Godfrey Saxe (1816-1887) bekend is geworden. Het gedicht beschrijft wat er gebeurt als zes blinde mannen een olifant betasten die in hun dorp is gesignaleerd. Elk van hen voelt een ander deel van het dier. Een van de blinden raakt de buik aan en beweert: 'Een olifant is een muur'. 'Welnee', zegt een man die de slagtang voelt, 'een olifant is een speer'. Volgens een ander is een olifant een slang (hij raakt de slurf aan), wat wordt tegengesproken door zijn dorpsgenoot die op basis van het betasten van de poot denkt dat het een boom is. Een blinde man die aan het oor voelt is er zeker van dat een olifant een waaier is. De laatste uit het gezelschap raakt de staart aan en stelt dat er sprake moet zijn van een stuk touw. En zo komt elk van de blinde mannen in het dorp met zijn eigen verklaring, wat uitloopt op een hevige discussie. Saxe dicht naar aanleiding daarvan:

*Ieder zei er het zijne van
En liet zich door de ander onbekeerd
Allen waren weliswaar ten deel in het gelijk
Samen, echter, hadden zij het verkeerd.*

De moraal van het verhaal: afhankelijk van het perspectief kijkt iedereen anders – zonder het geheel te beschouwen. We zouden daar iets hoopvols aan toe willen voegen: samen hebben de blinde mannen de wijsheid in pacht en kunnen we de olifant niet alleen zien, maar ook doen bewegen.

BIJLAGE: WANDELGENOTEN

Deelnemers aan de wandeling in de Gelderse Poort op 4 juli 2025: Wouter Helmer (natuurontwikkelaar) | Tiny Wigman (Via Natura) | Gertjan Sengers (Vereniging Nederlands Cultuurlandschap) | Johan Poelen (agrarisch ondernemer) | Jeroen Smarius (Provincie Brabant) | Eric Caspers (P10, Gemeente Schouwen-Duiveland) | Tim Zwanikken (Rli) | Jasper van der Kuijp (RTLG) | Michael van Buuren (WUR) | Gert-Jan Hospers (Radboud / Münster) | Olga van Kalles (RTLG, Dieper Wortelen) | Pieter van Ree (Dieper Wortelen).